

מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע: ממאי דהני קים להו טפי, דלמא הני קים להו טפי. והלכתא כרב הונא ברד"י – לפי טעם זה נראה שאם ברור לו שהאחרים אכן מומחים ובקיאים יותר מן הראשונים – שומעים לו. ואולם אין כן משמעות סתימת הרמב"ם והטור (בית יוסף סו"י רז). וצריך עיון לדינא (ש"ך שם).

(ע"ב) 'ההוא גברא דאסיק חמרא בגישתא ובת גישתא, אתא עכו"ם אנח ידיה אגישתא – אסריה

רבא לכוליה חמרא... שמעת מינה נצוק חיבור – שאני התם... – לכאורה יש מקום לחלק בין נידון זה ובין הנידונים דלעיל; כאן נגע הנכרי בנצוק והרי זה כאילו נגע ביין כולו כיון שהנצוק מהוה חיבור וכל היין כחידה אחת, וכמו נידון נצוק לענין טומאה וטהרה, שייחשב כמגע בכולו. ואולם למעלה דובר על אופן שבקרקעית הכלי נמצא יין אסור, והנידון הוא לאסור רק משום תערובת איסור את הכלי העליון – והרי אף אם נחשיב את היין כולו מחובר, הלא סוף כל סוף אין כאן תערובת איסור.

ומהשוואת הגמרא מבואר שאף אם יודעים בבירור שהאיסור לא נתערב ביין זה, כיון שהתחבר ליין-האיסור הרי הוא כמותו. אך הסברא נותנת שזה דוקא ביין נסך וכיו"ב שאוסר במשהו, שגדר איסור 'משהו' הוא, כפי הנראה, שחל שם 'יין נסך' על התערובת כולה משום שחלק ממנה הוא יין נסך [ולא משום התערבות ה'משהו' בכל טיפת יין של התערובת – שנראה שזה דבר רחוק מבחינת המציאות], אבל דבר שדינו להיבטל בששים כשיעור נתינת טעם) – הלא ודאי אין לאסור את העליון משום נצוק, כי בידוע שאין שם טעם איסור.

ולפי זה נראה שאף ביין נסך הדין נותן שנצוק של מים ביין אינו חיבור, שהרי מין בשאינו מינו בנותן טעם (כדבסמוך). ואמנם אף כי רבנו תם שפסק נצוק אינו חיבור, משמע מדבריו שדעתו להתיר בכל אופן, גם כשהעכו"ם נגע עתה, ולא רק בנידון תערובת. מ"מ באופן של תערובת בסתם יינם, יש טעם נוסף לפסק ר"ת לפי מה שפסק ר"ת גופיה שסתם יינם בששים, והרי נתבאר שבכל מקום שאינו אוסר במשהו, אין איסור משום חיבור לאיסור אלא משום תערובת האיסור, וזה אינו בניצוק.

ואולם משמע בתוס' שלא נחתו לסברא זו. וכן ברמ"א (קכו,ה) מבואר שהנצוק אוסר משום תערובת [אם לא במקום הפסד מרובה], אף כי פסק (קלד,ב) שסתם יינם בששים. וכן יצא לפי"ז בבת גישתא שהכניס את פיה לכלי שיש בו יין אסור – שהיין שבכלי הראשון יהא מותר, שאף כי נידון כמחובר לכו"ע, הלא בידוע שלא התערב כאן איסור, שאין היין הולך אלא לכיוון אחד. וצ"ע.

אך אף אם לא ננקוט כן, אלא נאמר שבתערובת יין ביין לעולם אסור משום נצוק הגם שמשערים בששים, עדיין נראה מסברא פשוטה שבתערובת מים ביין לא ייאסר, שלא גרע מתערובת ללא נתינת טעם. ואף במגע נכרי למטה יש לעיין אם יאסור את המים העליונים, שמא אין הנצוק מחבר אלא אותו משקה ולא יין עם מים. וצריך עיון בכל זה במפרשים ובפוסקים. ונכתב רק להעיר.

דף עג

'איכא דאמרי, רבה בר רב הונא גופיה אישתי בקנישקנין' – פירשו בתוס': לא ששתה עם הנכרי, כי ודאי היה לו לחוש שמא יפסיק העכו"ם תחילה, אלא הכוונה ששתה בכלי כזה, ומשמיענו שאינו נאסר משום שמחה לאחר החורבן. ואולם מדברי הרא"ש (בס"י כו) משמע שפרש כפשוטו, ששתה עם הנכרי. [התוס' העמידו דבריהם על ה'איכא דאמרי' שרבה בר"ה עצמו שתה. ומדוע לא הקשו קודם לכן, כיצד התיר לאנשי ריש גלותא לעשות כן, הלא אצלם יש לחוש יותר שמא יפסיק העכו"ם לפנייהם ולא אדעתיהו. וכן על הוראת מר זוטרא בריה דרב נחמן 'קנישקנין שרי' – לא הקשו.

ומוכח מזה שאף התוס' אין דעתם לאסור מן הדין אלא ממדת חסידות, ולכך פרשו שרבה עצמו ודאי לא שתה עמו.

ואכן כן צידד לפרש דבריהם הבית-יוסף (קכד), אלא שכתב זאת בלשון 'אפשר'. והש"ך הביא זאת כדבר ודאי. כנראה סבר שכן מוכח בדברי התוס', כנזכר.

והטעם שאין לחוש מן הדין שמא יפסיק העכו"ם קודם, י"ל שאם רואהו מפסיק ומיד פוסק גם הוא – אין חשש תערובת, כי עד שהטיפה חוזרת אל הכלי ומתערבת, יש שהות מה.

ומה שכתבו התוס' בלשון 'תימה... היה לו לחוש דלמא פסיק קדים רישא עכו"ם' – יש לפרש כוונתם, כיון שעלול הדבר לקרות כן, שיפסיק העכו"ם ולא אדעתיה דישאל וימשיך לשתות, לכך מסתבר ודאי שהיה לרבה להמנע מלשתות עמו מחשש שילמדו ממנו אחרים והרי המכשול עלול בזה מאד. אבל מן הדין אין חשש וכנ"ל].

'המערה יין נסך מחבית לבור, אפילו כל היום כולו – ראשון ראשון בטל' – לכאורה נראה שסובר שנצוק אינו חיבור, שהרי אם נצוק חבור, הלא יש לאסור את היין שבבור משום חיבורו ליין שבחבית. ואולם אין הדבר כן, כי גם אם בעלמא נצוק חיבור כאן אינו חיבור, כיון שאפילו שותת כל היום כולו בזה הענין, וכל היין שבחבית נתערב בבור – ראשון ראשון בטל. הלכך אין סברה להחמיר בנצוק יותר ממעורב (עפ"י הרא"ש סי' כו. וע"ע ר"ן ורשב"א).

לכאורה נראה להוכיח דהכא שאני, שהרי לעיל אמר רבא שאפילו למ"ד נצוק אינו חיבור, כל שהיין כולו נמשך אחר בת גישתא ודאי הוא חיבור, והכא נמי היין שבחבית נמשך כולו לבור [ואת"ל הכא שאני כיון שהחבית בידו וכל רגע יכול להחזירה לאחור ואין היין נמשך מעצמו – הא ליתא, דמי לא עסקינן גם כשהטה החבית והיא שוכבת על צדה והיין נשפך מאליו. וערמב"ן ריש ב"ב] – אלא ודאי צ"ל כסברת הרא"ש שאין סברה להחמיר יותר מאילו נתערב ממש בזה האופן. וי"ל דהרא"ש לא נחית לכך כי היה מקום לדחות שרב דימי סובר כקושית תלמידי רבא דלעיל ולית ליה סברה דמגרר גריר.

'המערה יין מחבית לבור... מצרצור קטן לבור, אפילו כל היום כולו – ראשון ראשון בטל' – שיטת רש"י רמב"ם (מאכלות אסורות טז, ל) ראב"ד רמב"ן ועוד ראשונים, שאפילו נתרבה האיסור כדי נתינת טעם – אינו חוזר וניעור. והתוס' תמהו על כך, וכי המערה חלב לקדרה של בשר מעט מעט עד שנתרבה החלב ונתן טעם בבשר, יהא מותר?!

ונראה לחלק בין דבר שאיסורו בעצם כנבלה ובשר-בחלב, שכאשר טעמו מורגש על כרחו הוא ניעור, ובין יין נסך שאע"פ שאחר כך נתרבה ומורגש טעם היין, אך הלא האיסור נובע מהניסוך, ואין הניסוך מורגש אלא היין, והרי היין מצד עצמו לא היה אסור מעיקרו, לכך אין האיסור ניעור ע"י הרגשת טעם היין.

[אמנם נראה שסברא זו שייכת רק בהנחה שבתחילת השפיכה אנו דנים שהיין בטל בעצם מציאותו, שכשנתערב אבד היין מן העולם, לכן גם כשנתרבה אח"כ ונתן טעם אין האיסור חוזר וניעור, שלא ניעור אלא היין ולא הנסך. אבל אם ננקוט שלא בוטל היין מעצם מציאותו אלא רק איסורו נתבטל ברוב ההיתר, אחר כך כשנעור בהרגשת הטעם בהכרח נעור גם איסור נסך.

ולפי זה יש לחלק ולומר שבשפיכת יין למים, אם בשפיכה הראשונה נשתנה מראה המים, אע"פ שעדיין לא היה בכדי נתינת טעם, ואחר כך המשיך לשפוך עד שנתן טעם – יודה רש"י שהיין יאסור, כי באופן זה לא נתבטל היין לגמרי אלא בהכרח ישנו כאן, שהרי לענין מקוה דינו כיוון ולא כמים, שהולכים שם אחר המראה. לא הותר כאן אלא באופן ששפך מצרצור קטן, שהיין לא שינה את המים בכל שפיכה ושפיכה.

ויש הכרח לדבר, שאילו לא נאמר כן מה טעם לחלק בשפיכת יין למים בין נשפך מצרצור קטן ובין נשפך מחבית גדולה (כמבואר בשו"ע), והלא יין שנשפך למים כל עוד לא נתן טעם הכל מותר, ומה אכפת לי אם הריק הרבה כאחת אם מעט מעט [וכבר עמד על כך הט"ז וחי'דש שבע"ז יש חומרא שאף ב'אינו מינו' יאסור בקילוח גדול אף בפחות מנותן טעם. ותמוה מאד, הלא אף בהיתר לאיסור מותר כשאין נותן טעם] – אלא מוכח שאין אומרים 'קמא קמא בטיל' כשאח"כ נתרבה ונתן טעם אלא רק באופן שהשפיכות הראשונה לא שינו את המראה, שאז נתבטל היין מכל וכל, ושוב אינו חוזר וניעור. ובזה יש ליישב סתירת דברי השו"ע (קלד, ג), שבתחילה נראה מדבריו שפסק כרש"י והרמב"ם, ואחר כך כתב שאם יש בו כדי ליתן טעם – אוסר. ולהאמור ניהא, שבתחילה דיבר בשפיכה מצרצור קטן, ואחר כך מדבר באופן ששפך מחבית, שאז אם נתרבה כדי נתינת טעם – נאסר, כי לא היה כאן ביטול מציאותי משום המראה שנשתנה, כאמור] (אגרות משה יו"ד ח"ג יב, ב).

לא הבנתי מה הפרש יש אם נשתנה מראה המים בשפיכה ראשונה אם לאו. הלא גם כששפך מצרצור קטן סוף סוף בשלב מסוים נשתנה מראהם ממראה מים והטובל שם לא עלתה לו טבילה, א"כ אי אפשר לדון את היין כמי שאינו. ושמן רצונו לומר שאותו יין שנשפך עד שנשתנה המראה, בטל במציאות ושוב אינו חוזר וניעור, ורק היין שנשפך אחר כך אוסר אם אין כנגדו ששים. אך כל כי האי היה לפוסקים לחלק בדבר, שצריכים לשער כנגד היין שנשפך מאז שנשתנה מראה המים. עוד יש להעיר שלדברי האג"מ עיקר החילוק בין צרצור לחבית משתנה לפי גודל הבור, שאם הבור רחב מאד אף בחבית נאמר קמא קמא בטיל, כי אין הכר ליין שנפל. ועוד צ"ע שביין לבן אפילו נשפך מגיגית יהא מותר, שלא שינה מראה המים, ומדוע סתמו הדין בכל יין. וצ"ע. גם בראשונים נראה שלא נחתו לטעם זה, שכתבו משום שבחבית העמוד גדול וחשוב הלכך נחשב חיבור ליין שבחבית, או משום שדרך עירוי הוא, משא"כ בצרצור, אין דרך לערות ממנו לבור (ער"ן ושר"ר). ולגוף דבריו ביישוב קושית התוס', כמה ראשונים כתבו שהוא הדין לשאר איסורים, אומרים 'קמא קמא בטיל' אעפ"י שלבסוף יש בנותן טעם (ע' בראשונים כאן; תורת הבית ד, ב, ה, ה ועוד). ובתוס' בבכורות (כג): דדדו לומר שמא הקלו בדבר זה ביין נסך יותר משאר איסורים. ואפשר שטעם הדבר כמש"כ באג"מ. ולפי טעם זה יתכן שה"ה בשאר איסור"ה כיו"ב, וכגון הקדש].

'לא, דקא נפיל היתרא לגו איסורא' – ואז אינו בטל לעולם, אפילו נתרבה ההתר פי ששים מן האיסור (רא"ש).

ושני טעמים ניתנו בראשונים לדבר; יש אומרים שההתר שנפל מעט מעט בטל לאיסור ונהיה כמותו. ויש אומרים שאין התר בטל באיסור, אלא חומרא הוא ביין נסך (ע' תורת הבית להרשב"א ד, ב. דף קיז). יש מן האחרונים שתלו בזאת מחלוקת ראשונים האם מצינו תורת ביטול בהתר, או שמא רק באיסור שנתערב קיים דין ביטול, כי יסוד דין ביטול מועיל רק כלפי הסרת דינים ואיסורים מעל הדבר, אך אין בכח הביטול להוסיף ולהחל דינים.

ויש מי שפרש סברא חדשה; לכל הדעות שייך דין 'ביטול' בהתר, אלא שבדרך כלל כיון שההתר חשוב ויש בו שימושים אצל האדם, לא אמרה בו תורה דין ביטול, שאין דרכו להבטל אצל איסור, ואולם אם מבטל את ההתר ברצון ובמודע – יש בו תורת ביטול לכל הדעות (עפ"י שערי ישר ג, טו בבאור לשונות הראשונים. ע"ש באריכות). וע"ע בחדושי הגר"ר בענגיס ח"ב נו, ד. וע"ע במובא ביוסף דעת זבחים עב.

'כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: יין נסך שנפל לבור ונפל שם קיתון של מים – רואין את ההיתר כאילו אינו, והשאר – מים רבין עליו ומבטלין אותו' – רש"י (בד"ה אמר לך) ותוס' (בד"ה רואין) נקטו שרבין חולק על רב דימי ורב יצחק בר יוסף, ולדעתו אין חילוק בין נפל היתרא לגו איסורא ובין איסורא לגו היתרא, בכל אופן אסור מין במינו במשהו אלא אם יש שם מים שמבטלים [וכן דעת הרמב"ן הרו"ה הראב"ד והרשב"א – ע' תורת הבית ה, ה].

ואולם הרא"ש כתב שאפשר לומר שאינו חולק כלל, והוא מדבר באופן שאין לומר 'קמא קמא בטיל', כגון שנשפך היין מגגית או חבית שנשברה ונשפך יינה לבור, שהקילוה רחב. [ונפקא מינה לפסק ההלכה; רש"י ותוס' פסקו כרבין ודלא כרב דימי וריב"ר], ואולם הרא"ש כתב שהיות ורבין אינו חולק עליהם, בשל סופרים הלכה כדברי המיקל. ומשמע שפסק כרב דימי (וכן בטור יו"ד קלד). והרמב"ם (מאכ"א טו, כה) פסק כרב יצחק בר יוסף. וכנראה עיקר שיטתו כהרא"ש שרבין אינו חולק, אלא שפסק לחומרא במחלוקת רב דימי וריב"ר. וכן פסק בשו"ע (יו"ד קלד, א ג).

(ע"ב) 'ב' כוסות, אחד של חולין ואחד של תרומה, ומזגן, ועירבן זה בזה – רואין את ההיתר כאילו אינו, והשאר מים רבין עליו ומבטלין אותו' – יש לעיין מדוע רואים את היין החולין כאילו אינו ומצריכים שיהא במים לבדן כשיעור ביטול ליין, ולמה לא נצרף גם את יין-ההיתר עם המים כדי לבטל טעמו של היין האסור, והלא טעם האיסור מתפשט ונבלל בתערובת כולה. [והרי כך הוא הדין לענין שאר איסורים, שאם נתערב חלב של איסור בתוך חלב של התרומה וזמין נוסף, רואים את חלב-ההיתר ואת הדבר הנוסף כגוף אחד, ומשערים את האיסור בשניהם יחדיו, בכדי נתינת טעם כמו שכתב הרמב"ם הל' מאכלות אסורות טו, כב]. ואף כי יין נסך אינו בטל במינו כלל, הלא הלא בשאינו-מינו בטל כשאינו נותן בו טעם, אם כן כיון שהמים מרובים מהיין-נסך, וגם טעמו של היין-נסך בטל [משום צירוף יין ההיתר עם המים], שוב יהא בטל כשאר יי"ג שנפל למים ואין בו כדי ליתן טעם? ואשר נראה מוכרח מזה, שאע"פ שהיין והמים של התרומה מועילים לעשות שלא יהא נרגש טעם היין של איסור, עדיין לא פקע בזה דין 'טעם כעיקר' אלא בצירוף דין 'ביטול' שבתורה, כי באמת אף בתערובת של מין בשאינו מינו ויש בהתרומה ששים כנגד האיסור שאין שם הרגשת טעם, עדיין יש טעם של איסור מעורב שם ולא בטל טעמו לגמרי, ורק משום תורת דין 'ביטול' בטל טעם האיסור בתוך ריבוי טעם ההיתר. [וכאילו ערבו ס"א טעמים שונים כל מין בכמות שווה, הרי יהא בתערובת טעם מעורב מכולם, אם כן גם כשכל הששים הם מין אחד וטעם אחד, מ"מ יש טעם מעורב במקצת ולא בטל טעמו לגמרי]. וכיון שכך, בנידון דידן שאין מועיל דין 'ביטול' כלפי היין [בתרומה – עד שיהא מאה ביין-ההיתר, וביין נסך – אינו בטל כלל ביין], הלכך אין מועיל היין להצטרף עם המים לבטל דין 'טעם כעיקר', כי כדי להפקיע דין 'טעם כעיקר' צריך לדין 'ביטול' כאמור, וכאן הלא אין דין ביטול. [ומה שאין מצטרפים היין והמים להעלות את התרומה באחד ומאה – או משום שאין שיעוריהם שווים, שהיין במאה ואחד והמים בנותן טעם, או מטעם אחר. ע' רמב"ם וראב"ד – תרומות יג, ט, עפ"י התוספתא תרומות פ"ו, כדעת חכמים]. ואף אם ננקוט שבכל תערובת מין בשאינו מינו ויש ששים בהתרומה כנגד האיסור, בטל הטעם מעיקרו ואין צורך לדין 'ביטול' – כאן שונה שהרי יש שם התרומה שטעמו שווה לטעם האיסור, נמצא שנרגש טעמם בתערובת, ואמנם הטעם הזה מורגש רק בצירוף ההיתר, מ"מ ללא דין 'ביטול' יש לחוש לחלק האיסור שבאותו טעם, ורק משום דין 'ביטול' אין לחוש לטעם האיסור המעורב ברוב טעם ההיתר (עפ"י חדושי הגר"ח הלוי תרומות יג, ט).

– הר"ן (לו, ב בדפי הר"ן) כתב, זו לשונו: אבל רבנו יצחק מיקל בדבר ופרשה לזו בכוסות שוין ומזוגין כדי מזיגה, ונמצא שאפילו כשאנו רואין אין כאן אלא ששה חלקי מים כנגד היין תרומה, אפילו הכי בטלה, שאע"פ ששאר איסורין אינן בטלים בפחות מששים, יין שאני שבששה חלקים מים נפגם ואינו משביח במים אלא פוגמן, והוא ליה נותן טעם לפגם שמותר בכל האיסורין שבתורה. ולפי פירוש זה הא דתנן במתניתין יין במים בנותן טעם – לשבח קאמר, כלומר בפחות מששה חלקי מים, הא בששה חלקי מים – מותר, שאין טעמו משביח אלא פוגם, וקיוהא בעלמא הוא... עכ"ל.

ומכאן הביא ראייה בספר באר יצחק למה שנסתפק הפרי-מגדים (בפתיחה להלכות תערובות) בשני כזיתים שנפלו לקדירה, כזית אחד של בשר כשר וכזית שני בשר נבלה – בכמה משערים אותם לבטלם, האם די בשישים זיתים של הקדירה, או נאמר כיון ששני הזיתים טעמם שווה והרי מורגש טעם בשר, וחציו של הבשר הוא איסור, הלכך אין להתיר עד שיהיו מאה ועשרים זיתים של היתר בקדירה, שרק אז יבוטל כלל טעם הבשר. והרי כאן, היין של התרומה בטל במים שבשתי הכוסות, הגם שכנגד טעם היין אין ששה של היתר.

אכן לא נתפרש טעמו של דבר. ונראה שכיון ש'טעם כעיקר' חידוש התורה הוא שהכל נעשה איסור, לכן רק הטעם של איסור לחוד עושה הכל לאיסור, אבל כל שהאיסור בעצמו אינו יכול לאסור רק בצירוף הכזית היתר – אינו אוסר, ש'זה וזה גורם – מותר', וכל שאין הדין של טעם כעיקר, הטעם בטל אפילו מרגישים אותו, כי 'טעמו ולא ממשו – מותר'.

אכן, כל זה לדעת רש"י (לעיל סז: ד"ה טעמו) שפרש טעמו ולא ממשו, כגון חלב שנפל לקדירה או חלב שנפל ונימוח שאין ממשו בעין. אף כאן היין שנתערב הרי זה 'טעמו ולא ממשו', וכיון שבאיסור לבדו אין בו כדי לתת טעם, אין אומרים כאן 'טעם כעיקר' ומותר, אבל לדעת הרמב"ם הסובר שגם בשנימוח האיסור, כל שיש כזית בכדי אכילת פרס אסור, קשה לומר שדעתו כדעת הר"ן, שהרי סוף כל סוף יש כאן טעם יין וממשות של איסור.

אכן בחידושי ר' חיים הלוי (מאכלות אסורות טו,א) מבואר שהרמב"ם סובר שטעם כעיקר דאורייתא, אלא שאינו הופך הכל לאיסור, אבל מה שאינו בטל זהו משום שנתחדש בתורה שגם טעם של איסור הרי הוא אסור, וכאילו נעשה איסור חדש של 'טעם'. וממילא כדי לעשות איסור צריך שיהא הכל מהאיסור, אבל כאשר נזקקים להתיר ליתן טעם, הרי זה כ'זה וזה גורם' שמותר. ולפי זה יתכן שגם הרמב"ם יפרש כהר"ן.

ונראה להביא ראייה לדברי הגר"ח, ממה שכתב הרמב"ם (בהלכות נזיר) שמשורת בא לומר שכל שיש כזית בכדי אכילת פרס – אסורה ולוקין, הרי שהוא חידוש התורה (מהגרד"נ גולדברג שליט"א).

א. לכאורה נראה לפרש גם ללא סברת 'זה וזה גורם': אף כי מורגש טעם היין, אין מורגש טעם האיסור. ואע"פ שמ"מ הטעם שמורגש הריהו מורכב גם מן האיסור, אך הרי טעמו של האיסור הוא בטל ברוב טעמי התרומה המורגשים, וכדרך שכתב הגר"ח (בהל' תרומות הנ"ל) במערב ס"א מינים, שטעם האיסור הגם שהוא מורגש הוא בטל ברוב טעמים. ולעצם הדין מפורש כאן בר"ן: 'הדבר פשוט שאם כזית נבלה וכזית שחוטא נצטרפו ונתנו טעם במקפה – מותר, אפילו למ"ד זה וזה גורם אסור'.

ב. בענין תערובת יין במים בכדי שישית, אם מותר משום נותן טעם לפגם אם משום שאין בו חשיבות טעם, וקיוהא בעלמא הוא – הנה לפמש"כ הר"ן (סז:) שכל שנהנה מתוספת ריבוי האיסור והנאה זו רצויה לו יותר מהפגם שגרם בעירובו – אסור, א"כ כאן הלא יין התרומה לא פגם ולא נפגם כלום אלא אדרבה, נהנה מתוספת האיסור? וצ"ל נהי שאין כאן התר' נותן טעם לפגם' דעלמא מ"מ אין כאן טעם איסור, ששיעור האיסור אין בו שום חשיבות אלא קיוהא בעלמא הוא, וממילא בטל ברוב. ויל"ע בכל זה באגרות משה יו"ד ח"א סב וח"ג יט).

'בשלמא יין נסך – משום חומרא דעבודת כוכבים' – שנאמר בה ולא ידבק בידך מאומה מן החרם
(פירוש המשנה לרמב"ם).

'טבל מאי טעמא – כהיתירו כן איסורו...' – הראשונים עמדו על השאלה, מדוע לא נימקו כאן (כפי המובא בירושלמי) שהטבל אינו בטל משום שהוא 'דבר שיש לו מתירין' שהרי אפשר להפריש עליו ולהתירו, וכל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף אינו בטל (ביצה ג-ד ועוד); –

התוס' כתבו שמטעם דבר שבאופן שהבעלים אינם בעיר ויש טורח והוצאה לילך לאותו מקום כדי שיתקנוהו [או שהוא כאן אבל אין לו ממה להפריש. עראשונים] – אין זה נחשב 'דבר שיש לו מתירין' ולכך הוצרכו מטעם אחר. [ומאידך מטעם 'כהתרו כן איסורו' לא היה לאסור אלא בתרומה, אך לא בטבל של מעשר ראשון הטבול לתרומת מעשר. ולכאורה יצא לדבריהם שטבל על מעשר ראשון שהבעלים אינם שם – בטל כשאר איסורים (וכ"כ במנ"ח רפד, ג). אך י"ל דלא פלוג חכמים בטבל. וכן מבואר בדברי הראשונים כאן, שאף טבל הטבול לתרומת מעשר אוסר ב'משהו'].

ויש אומרים, הואיל ומהתורה הטבל בטל, הרי שוב אי אפשר לתרום ולעשר עליו ממקום אחר מטבל ודאי, שהרי אין מפרישים מן החיוב על הפטור [ואף מדמאי שחיובו מדרבנן אין להפריש עליו, גזרה שמה 'פריש מן הודאי'], נמצא שאין לו מתירין (כן הביא הריטב"א בב"מ נג לתרץ. והקשה על כך מגמרא במנחות לא. וע' גם בפירוש הרא"ש נדרים נו: שאפשר להפריש עליו מטבל הטבול מדרבנן כגון הגדל בעציץ שאינו נקוב). בדומה לזה כתב הר"ד (תנינא), שבאופן שהטבל נימוח שוב אי אפשר להפריש ממנו תרומות ומעשרות ולא חשיב 'דבר שיש לו מתירין'. [עוד אודות תיקון טבל שנתן טעם במאכל – ע' בפתחי תשובה יו"ד שכד, ג מלבושי שרד; מנחת שלמה נד, ג].

ויש מי שכתב שאין לומר שהטבל יהא חמור יותר מהמתירים שלו – התרומה, וכיון שהתרומה עצמה המתירה את הטבל, בטלה, לא יתכן שהטבל לא ייבטל (עפ"י ריטב"א ב"מ נג בשם הראב"ד. ועריטב"א כאן). ויש שכתבו שלדעת בעל הסוגיא כאן, אין נקרא 'דבר שיש לו מתירין' כל שהיתרו לא בא ממילא אלא על ידי מעשה הפרשה (עפ"י ספר הישר לר"ת תשכה; שטמ"ק נדרים נו: מהרא"ם). ויש אומרים שמחלוקת תנאים בדבר, האם דבר שיש לו מתירין אין לו ביטול או יש לו. וסוגיתנו נקטה טעם הנכון לכולי עלמא (ערמב"ן וריטב"א כאן וב"מ נג; מלחמות ה' פסחים ל:). עוד בדין ביטול בטבל, טעמי הדין והנפקותות – ע' שו"ת אחיעזר ח"ב יד, ד; שו"ת אור לציון ח"א כב.

*

איסורי עבודה זרה אוסרין ב'משהו' – והרי הגאווה וגסות הרוח, וכן הכעס, המשילום רבותינו לעבודה זרה – 'כל הכועס כאילו עובד ע"ז'; 'כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד ע"ז וכאילו כופר בעיקר'. ומכאן טעם וסמך לדברי הרמב"ם (דעות ב, ג) שבשתי דעות אלו, הגאווה והכעס, יש לו לאדם להתרחק מהן ביותר, עד קצה האחרון. (ע' בחדושי הגר"ר בענגיס ח"ב לגו).

*

האומרים אין רבי בעולם אלא רבי שלנו – זו עבודה זרה ר"ל, אלא כך יאמר: כל צדיק וצדיק וכל רבי הוא טוב לתלמידיו, אלא רבי שלנו הוא יותר טוב לעניינו. (ייטב פנים – זכור, בשם הרה"ק רי"א מזדיטשוב, ע"ש)

דף עד

'אלו אסורין ואוסרין בכל שהו... ובשר בחלב' – פירוש, חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונאסרה בנותן-טעם, וחזרה ונתערבה באלף חתיכות – אוסרת את כולם. ובגמרא דנו בטעם הדבר שאינו בטל,